

České Vánoce

JOSEF ALADY

České Vánoce

J O S E F A L A D Y

Illustrations © Josef Lada, 1995
Editor © Michal Černík, 1995

ISBN 80-86140-27-X

Bude zima, bude mráz

Bude zima, bude mráz,
kam se, ptáčku, kam schováš?
Schovám se do křoviny,
to budou mé peřiny.

Bude zima, bude mráz,
kam se, ptáčku, kam schováš?
Schovám se já pod hrudu,
tam tu zimu přebudu.

Bude zima, bude mráz,
kam se, ptáčku, kam schováš?
Schovám se do javora,
to bude má stodola.

Bude zima, bude mráz,
kam se, ptáčku, kam schováš?
Schovám se já do bezu,
až přestane, vylezu.

(lidová)

Přišly první mrazy

JOSEF LADA

Když přišly první mrazy, přestalo se pást, a tak přestaly všechny podzimní radosti. Ale my děti jsme se už zase těšily na zimu a na všechny radovánky, které přináší zima: klouzání, sáňkování, stavění sněhuláků a koulování. A než jsme se nadály, zapadl pojednou celý kraj sněhem. Někdy jsme byly tím překvapeny ráno, když jsme při vstávání vyhlédly okénkem ven, ale jindy se počal sníh pomalu sypat mezi dnem, a tu jsme ho vítaly radostným zpěvem: „Chumelí se, chumelí, paní Zima jede!“

Vítaly jsme zimu jako nového hosta, který nám přináší zimní radosti. Nedočkavci již zkoušeli kdejakou zamrzlou loužičku, jestli je led už udrží, a každou zimu se vždy těch několik prvních průkopníků zimních sportů vykouvalo v ledové vodě.

Když napadl první sníh, říkali nám staří, že Martin přijel na bílém koni, a tu jsme si my děti vypočetly, kdy už zase přijde Mikuláš. Mívaly jsme před jeho příchodem takový příjemný strach, bály jsme se jeho metly i jeho chlupatého sluhy čerta, ale zase jsme se těšily na dárky, které nám nadělí. Nebývalo jich nikdy mnoho: pár sušených švestek, trochu cukrlet v barevných papírcích a několik červených jablíček – ale vždy jsme z těch dárků mívaly ohromnou radost, protože byly od Mikuláše.

Naše zimní zábavy

JOSEF LADA

Když led trochu zesílil, hemžilo se na Jedličkově louži dětí jako much. Přes celou délku louže bývala vždy dlouhá klouzačka, po které se nepřetržitě, jeden za druhým, kluci, děvčata, malé i větší děti klouzali od rána do večera. Když někdo upadl, musel se ihned z klouzačky odvalit, aby ostatní přes něj neupadli. To se také často stalo a v mžiku byla na klouzačce pořádná hromada sem tam přes sebe převalených dětí. Pláč při tom byl málokdy, protože všechny děti byly nasazeny do hodně tlustých šatů, zato se však tamodtud rozléhal po celé vsi smích a jásot šťastných dětí.

Kolem obyčejných klouzačkářů jezdili pyšně „želízkáři“ (jak se u nás říkalo bruslím), ale ty jejich brusle bývaly víc než ubohé: obyčejně to býval starý kuchyňský nůž, vražený do kousku dřeva, přivázaný k botě motouzem a řádně utažený dlouhým hřebíkem. Všichni kluci mívali vždy jen po jedné brusli, protože by se byl sotva některý na dvou tenkých nožích udržel. Však také jízda na takové brusli vypadala. Když takový „želízkář“ jel, tak přitom pořád jen dupal zadní nohou, a přece pyšně a z vysoka shlížel na tu chamrad', která se klouzala jen tak v botách a někdy i po bosých nohou! A když se někdy některému „želízkáři“ povedlo, že ujel na své brusli asi dva metry, tu se vždy tak pyšně a domýšlivě nafoukl, že ostatní „želízkáři“ při té krasojízdě až zmodrali.

Když nás omrzely klouzačky, vytáhli jsme sánky a pak to z kopečku jen fičelo! Po uježděných klouzačkách z příkrých vršků jezdili „po bobku“ i někteří odvážliví kluci, nebo se více dětí chytilo jedno za druhé a ten dlouhý řetěz sjížděl potom „po bobku“ za jásotu a výskotu z vršku dolů. Říkalo se tomu vlak a přední kluk, „strojvůdce“ nebo „mašinfír“, býval nejodvážnější z dětí. Při řádné opatrnosti strojvůdce sjel vždy takový vlak dolů bez pohromy, ale někdy z rozpustilosti zahnul přední kluk uprostřed klouzačky náhle na stranu a už se řítíl jeden cestující přes druhého a dole pak nastala valná hromada. Ale pláč přitom byl málokdy; vždyť se všichni svalili do měkkého sněhu. Hůře jen bývalo, když rozpustili kluci shora do chumlu děcek bili sněhovými kulemi a nehleděli na to, kam uhodí.

K nezbytným zimním klukovským zábavám patřily i bitvy, při kterých se bojovalo sněhovými kulemi. Dobře uhnětené kule létaly na stranu jako krupobití, ale bojovníci se dovedli hbitě uhýbat, a tak jen tak někdy žuchla koule do tlustého kabátu. Ale běda, když kule místo do kabátu vlétla do okna! Řinkot skla býval vždy znamením k okamžitému přerušení boje a obě válčící strany hleděly se co nejrychleji spasit útekem, aby nemusily platit válečnou náhradu. Než se tetka ne-

bo strýc s láteřením a koštětem vyhrabali z baráku ven, nebývalo po bojovnicích už ani potuchy. Tyto bitvy bývaly někdy připravovány s velikou důkladností a využitím všech možných sil. Menší kluci a děvčata dělali za frontou kule a ty se na sáňkách dovážely bojovníkům, aby se nemusili zdržovat děláním střeliva a mohli tak vyvinout prudší palbu. Ustupující vojsko stáhlo se zpět do pevných sněhových hradů, odkud pak bývalo těžko je vypudit.

Také stavění sněhuláků náleží k oblíbeným zimním zábavám venkovských dětí. Skoro před každým stavením stával jako stráž směšný sněhulák. Místo očí míval kousky uhlí, na místě nosu kus mrkve, v nemotorné ruce metlu nebo koště a na hlavách rozbité kastrůlky. Někde bývali postaveni i dva sněhuláci vedle sebe, aby se jim nestýskalo a mohli si spolu povídat.

JIRÍ ŽÁČEK

Zima

Jak peřina za peřinou
po obloze mraky plynou.

Pár těch peřin puklo mrazem,
peří se z nich sype na zem.

Honem, děti, máme práci:
ať tu stojí sněhuláci!

JIRÍ ŽÁČEK

Klouzačka

Mráz už zasklil všecky louže,
kdo má nohy,
ten se klouže.

Neleká nás ani pád,
správný kluk se nesmí bát.

JIRÍ ŽÁČEK

Sněhulák

Copak asi večerí?
Vločky, bílé pápěří.

A když je čas k noclehu,
zavrtá se do sněhu.

Přikryje se závějí,
sny ho pěkně zahřejí.

MILENA LUKEŠOVÁ

Bílá zima

Mráz olízl kliku dveří,
mrak od rána dere peří,

mete, mete metelice,
fujá, fujá fujavice,

sotva vběhne na chodník
chundelatý černý psík,

sníh hned za ním utíká.

Převleče ho
za bílého pudlíka.

Jos. Lada
55.

Hádejte

Přišel k nám bílý kůň,
zalehl nám celý dvůr.

(sníh)

Přišel k nám bílý vůl,
vypil vody plný důl.

(mráz)

Po čem padá sníh?

(po kousíčkách)

Co roste kořenem vzhůru?

(rampouch)

Sletěl pták bezperák
na náš strom bezlisták,
přišlo na něj bezzubátko,
sežralo to bezpečátko.

(sníh a slunce)

Přišel k nám host,
spravil nám most
bez sekery, bez dláta,
je přec pevný dost.

(mráz)

Čtyři nožky,
dva trnožky,
v zimě běží,
v létě leží.

(saně)

Přiletěla vrána

Přiletěla vrána
sedla na kopec,
přiletěla druhá,
dala jí klofec.

Řekla vrána vráně:
„Kupme my si sáně,
budeme se vozívat
z Prahy do Libáně.“

Zima

Zima, zima už je tady,
radosti je plno všady.
Postavíme sněhuláky,
bambulaté pajduláky.

(lidová)

FRANTIŠEK HRUBÍN

Modrá a bílá

Bílá zima, modré mrazy,
sněhuláci celí nazí.

– Proč si, sněhuláku náš,
ze zimy nic neděláš?

– Nic lepšího nad mráz není,
zima je mé potěšení;

modrá zima, bílý sníh,
děti v teplých čepicích.

Zima

Zima je, zima je,
každý se raduje,
na sněhu i na ledě
bavíme se vesele.

(lidová)

Sáňkování

Zima je, zima je,
každý se raduje.
Padá sníh, padá sníh,
už jedeme na saních.

(lidová)

JOSEF BRUKNER

Klouzačka

Když zamrznou kaluže,
potoky a louže,
nikdo za to nemůže,
že to všude klouže.

Karel

Ten náš Karel,
to je kos,
ztratil boty,
chodí bos.

(lidová)

Mikuláš ztratil plášť

Mikuláš ztratil plášť,
Mikuláška sukni,
hledali, nenašli,
byli oba smutní.

(lidová)

Mikuláši, Mikuláši

Mikuláši, Mikuláši,
sníh se na tvé vousy snáší,
bílé vousy, bílý plášť,
copak pro nás máš?

(lidová)

MICHAL ČERNÍK

Zimní dopis

Přišla zima
po roce,
zmrzlo nebe
v potoce

a bruslemi
do ledu
píší kluci
koledu.

JIRÍ ŽÁČEK

Na Mikuláše

Už je zima,
už je čas –
Mikuláši mají sraz.

Jeden půjde rovnou k nám.
Bude bručet –
však to znám.

Číhni se mu na boty:
– Ahoj, táto,
jsi to ty?

Co víme o Mikulášovi

Mikuláš není žádná vymyšlená pohádková postava jako třeba čert. On skutečně žil. Narodil se v bohaté rodině roku 260 ve městě Patra v jižním Turecku. Vypráví se o něm, že pomohl chudému sousedovi, který měl tři holčičky. Třikrát tajně vhodil do jeho domu měšec s penězi a souseda zachránil před bídou. Časem Mikuláš rozdál veškerý svůj majetek a stal se biskupem ve městě Myře. Staral se o sirotky, pomáhal vdovám a všem chudým a pronásledovaným. Dokonce se o něm vypráví, že když byl v Myře hladomor, zázračně namnožil bochníky chleba. Celý život pomáhal lidem, které stihlo nějaké neštěstí. Dožil se devadesáti let. Po smrti byl všude uctíván a prohlášen za svatého. A tak si Mikulášovu štědrost lidé připomínají každým rokem v celé Evropě. Pátého prosince, v předvečer jeho svátku, chodí Mikuláš v doprovodu anděla a čerta. Mikuláš je oděn jako biskup. Má bílé roucho, na hlavě vysokou, do dvou špic vybíhající čepici, které se říká mitra. V ruce drží dlouhou, pastýřskou hůl, nahoře stočenou a zdobenou, které se říká berla. Všechny děti rozradostňuje svou nadílkou.

MICHAL ČERNÍK

Co víme o čertovi

To je mi záhada.
Nikdo nikdy neviděl čerta,
a přeci víme, jak vypadá.
Má kopyto na jedné noze
a umí létat po obloze.
Má rohy a oháňkou mává.
Kdepak, to není kráva.
Víme, že bydlí v pekle,
a víme, že žádné peklo není,
a víme, že hudruje vztekle,
asi takhle: blekle blekle.

A víme, že smrdí sírou,
proletí komínem i jinou dírou.
A víme, že je hrozně starý
a hloupý a zlý a provádí čáry
a je strašně chlupatý.
Každý ho umí popsat od hlavy po paty.
Kdo ví, čím je to vina.
Bude v tom nějaká čertovina.
Nikdo nikdy neviděl čerta,
a všichni víme, jak vypadá.
To je mi záhada.

Joz. Lada
48.

Byl u nás Mikuláš

JOSEF LADA

Už několik dní před jeho příchodem povídal si můj tatínek se starým tovaryšem Vilímem, že tentokrát přijdou do Hrusic Mikuláši až z Vídně a ti že jsou moc přísní. Povíдали si to jako pro sebe, ale patřilo to mně a já, ačkoliv jsem se tvářil, jako když to neslyším, dostal jsem z těch vídeňských Mikulášů opravdu strach. A když konečně přišel ten tajemný večer, kdy Mikuláš přichází a naděluje, nebyl bych vyšel ven ani za zlaté prasátko. Slyšel jsem, jak tu a tam ve vsi vriskají děti, a každou chvíli přeběhl některý větší kluk s dupotem kolem našeho baráku.

„To ho asi čert honí, kluka nezbedného!“ říkával tatínek svým spolupracovníkům u verpánků a všichni takového kluka srdečně litovali: „Ubohej kluk! To už ho čert jistě chytil a má ho v pytli!“ Ale zkušený otec jim tu starost hned zase vymlouval: „No – on čert takového kluka hned do pekla neponese! Jen mu někde za větrem pořádně nalupá, napomene ho, aby byl hodnější a poslouchal líp svoje rodiče!“

A teď si představte, že vtom zabouchal u nás Mikuláš metlou na okno a hned také na dveře světnice.

„Už jsou tady!“ vykřikl bratr a já jsem byl ihned pod postelí. Tam jsem slyšel, jak rodiče Mikuláše vítají a ptají se ho, kde nechal čerta.

„Mám ho venku uvázaného u vaší hrušky – javornice. Já vím, že tu máte málo místa, a ten chlupáč divokej by vám tu mohl ještě něco rozbít! No – a máte vy

vůbec nějaké malé děti? Žádné tady nevidím a mám s sebou pro ně plno všelijakých dárků!“ – „I máme, pane Mikuláši! Máme přece ještě kluka Josefa – polez ven, kluku zadržte, Mikuláš chce s tebou mluvit!“

Mně se ven moc nechtělo, ale měl jsem strach, aby se Mikuláš moc nedopálil a nevrátil se pro čerta, a tak jsem se raději vyšoural zpod postele doprostřed světnice.

„Modlit!“ poručil Mikuláš a já jsem ho ihned poslechl. Klekl jsem si na kolena a drmolil jsem jednu modlitbu za druhou, pletl jsem ve strachu páté přes deváté, ale Mikuláš byl přece se mnou spokojen. Pokynul mi, abych přestal, a ještě se zeptal rodičů, zdali se ve škole dobře učím a zdali také doma řádně poslouchám. A když slyšel od rodičů, že to se mnou ještě ujde, vytáhl z košíku velký papírový sáček s dárky a podal mi ho.

Radostně jsem mu poděkoval, a sotva odešel, hned jsem obsah sáčku vysypal na ševcovskou třínožku. Jémine – to bylo dobrých věcí! Dal jsem se radostí do tance kolem třínožky po jedné noze a potom jsem se s chutí pustil do těch nadělených dobrot. A vděčně jsem přitom vzpomínal na hodného Mikuláše – ačkoliv se mi chvílemi zdálo, že mi jeho hlas byl hodně povědomý a že byl nějak moc podoben naší sousedce – tetě Skřivánkové! Ale dlouho jsem se tou nápadnou podobou nezabýval.

FRANTIŠEK HRUBÍN

Na bruslích

Holky ležou za kamna,
že je zima náramná,

ale správný chlapec
nepoleze za pec.

Já jsem chlapec z Nuslí,
kde to všechno bruslí,

než bude čas k obědu,
stokrát kolo objedu.

FRANTIŠEK HRUBÍN

Brusle, saně

Brusle, saně –
honem na ně,
dokud máme
sníh a led,
nenechme je
zahálet,
dokud máme
sníh a mráz,
poletíme
jako ptáci,
spadneme-li,
vstanem zas,
bílí jako
sněhuláci.

FRANTIŠEK HRUBÍN

Na ledě

Dobře dětem o vánocích
na rybnících, na potocích,
zima jim dá pod nohy
kousek zmrzlé oblohy.

Pro ně zmrzlo modré nebe,
co na tom, že trochu zebe,
honí se tam vesele
malí zkrhlí andělé.

FRANTIŠEK HRUBÍN

Zima

Sněží snížek, sněží
kolem starých věží,
běž, Jiříčku, běž,
přines mi tu věž!

Věž je těžká, táto,
na nohou má bláto
a na hlavě sníh,
sotva bych ji zdvih.

Co víme o narození Ježíška

Ježíšek se narodil ve městě Betlémě, daleko, daleko od nás, v zemi, kde po celý rok svítí žhavé slunce. Jeho maminkou byla Marie a pěstounem Josef. Byli právě na cestách a v hostinci neměli volný pokoj. Marie tedy ovinula Ježíška plenkami a místo do kolíčky jej uložila ve chlévě do jeslí.

O jeho narození se nejdříve dozvěděli pastýři, když v noci drželi stráž u svého stáda. Zjevil se jim anděl a pravil: „Zvěstuji vám velikou radost. Dnes se vám

narodil spasitel, jmenuje se Ježíš Kristus. Poznáte ho podle toho, že je ovinutý v plenkách a leží v jeslích.“ Pastýři se vypravili do Betléma a v chlévě spatřili Marii a Josefa a nemluvnátko ležící v jeslích. Pastýři pak všude rozhlašovali, co viděli a co jim sdělil anděl.

V té době přijeli z východu do města Jeruzaléma tři mudrci a vyptávali se: „Kde je ten narozený židovský král? Viděli jsme na východě hvězdu, a proto jsme se mu přišli poklonit.“ Uslyšel to král Herodes, tajně si nechal povolát mudrce a vyptával se jich na hvězdu. Pak jim řekl: „Najděte mi ono dítě a potom mi to

oznamte, abych i já se mu mohl poklonit.“ Mudrcové tedy pokračovali v cestě. Hvězda šla před nimi, jasně svítila, až se zastavila nad místem, kde bylo děťátko. Mudrcové vstoupili do domu, kde našli děťátko s jeho maminkou Marií. Padli na kolena, klaněli se mu a předali mu své dary: zlato, kadidlo a myrhu. Ve snu pak dostali pokyn, aby se k Herodesovi nevraceli a domů šli jinou cestou. Věděli už, že Ježíškovi se jednou budou klanět všichni králové a národy mu budou sloužit.

Od narození Ježíška uplynulo právě tolik roků, kolik píšeme náš letopočet. A Ježíška všichni známe jako Ježíše Krista, syna Božího.

JAN ALDA

Před Vánocemi

Chumelí se, chumelí,
maminka jde pro jmelí

a tatínek pro ovoce,
už se těším na Vánoce.

A kdy budou? Hnedle, hnedle.
V předsíni už stojí jedle.

VÍTĚZSLAV NEZVAL

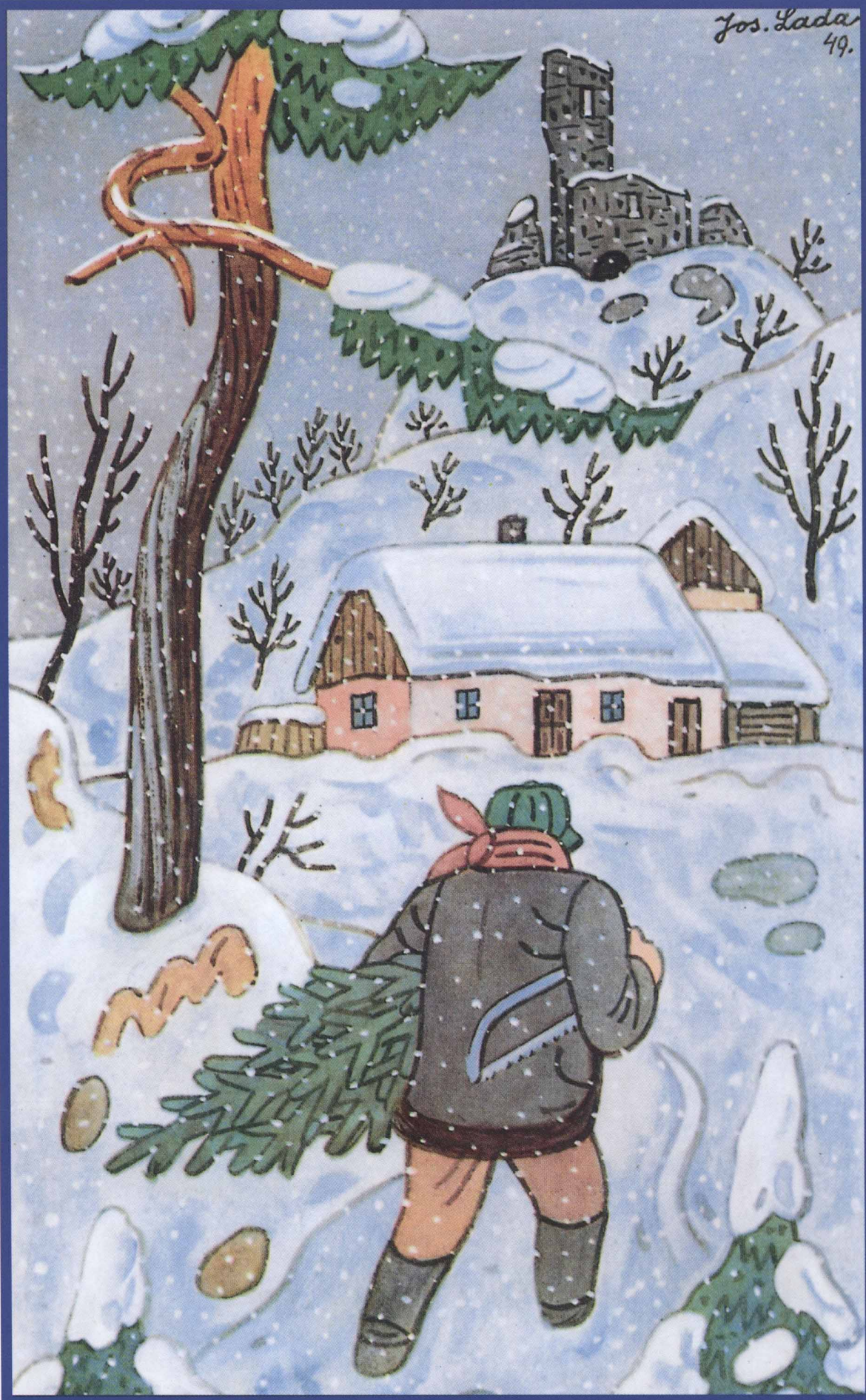
Vločky

Vločky, vločky, bílé peří,
blázen každý, kdo vám věří!

Bílé vločky, hvězdné nebe,
sotva spadnou, již nás zebe.

Vločky, vločky, ach, to láká,
postavit z vás sněhuláka!

Vločky, vločky, jak jste hbité,
škoda že se rozpouštíte!

MIROSLAV FLORIAN

Vánoční stromek

Stromku, pojd' už dál,
zmrzneš na té pavlači,
ať jsi jedle, nebo smrček,
ať jsi sebemenší skrček,
jen pojd' dál, jsi král
jasanů i akátů,
lip ve vonném brokátu –
ze všech stromů země zdejší
budeš večer nejkrásnější,
ze všech, ze všech nejsladší!

MILENA LUKEŠOVÁ

U sádky s vánočními kapry

– Pane prodavač,
zač je kapr,
zač?

Dáte mi ho,
když se mi tak líbí,

za penízek
rybí?

MICHAL ČERNÍK

Těšení

Sněží a chodníky jsou zaváté.
Doma to voní pečení a muškátem.
Do pokoje nahlížím klíčovou dírkou,
zda vánoční stromek bdí nad nadílkou.
Maminka volá: Přilož do kamen!
A tak pilně topím celý den.
Je mi krásně. Jak v obrázkových knížkách,
které dostávám od Ježíška.

JIŘÍ ŽÁČEK

Vánoční stromeček

Zelenej se, jedličko,
narovnej se maličko,
líbíš se mi, vezmu si tě,
budeš vonět v našem bytě.
Zelenej se, jedličko.

Dám ti hvězdu na čelo,
večer bude veselo.
Můžu ti to předem slíbit,
bude se ti u nás líbit.
Dám ti hvězdu na čelo.

Na Štědrý den

Stromečku, vstávej,
ovoce dávej,
umej se, ustroj se,
je Štědrý den!

(lidová)

Nejkrásnější den v roce – Štědrý den

JOSEF LADA

Také v zimě jsem musel chodit odvádět boty. Chodíval jsem rád, když bývalo krásně, ale někdy to bývaly neradostné cesty hlubokými závějemi, po kluzkých pěšinách a rozbředlým sněhem. Zato když bylo krásně, poklouzal jsem se na těch cestách až do únavy na zamrzlých potocích, mezi vysokými olšemi, kde bývala krásná, přímo pohádková zákoutí. Vesničky bývaly celé zapadlé ve sněhu, a když jsem se při návratu k domovu obrátil a na některou se zadíval, bylo ji sotva vidět v bílé krajině. To vám bývala krása! Někde ve statcích už svítili, z komínů stoupal k obloze modrý kouř a občas projel tvrdým vzduchem výskot dětí, štěkot psů a rány sekýrou do tvrdého dříví. Často jsem se proto z takových cest vracíval až za tmy.

A jen zpěv ptactva mi v zimě chyběl. Po cestách sice pobíhali rychlými krůčky skromní chocholoušové, ale i ti smutně tíkali nad tou svou bídou, že mi z toho bývalo až teskno. Občas také zlostně zakrákaly vrány, které bezradně poletovaly nad skoupou přírodou. Zato jsem byl radostí celý bez sebe, když jsem spatřil nad potůčkem poletovat překrásného ledňáčka. Jiskřival mezi vrbovými pruty obalenými sněhem jako velký drahokam.

A než jsem se vždy nadál, přikvapily Vánoce a s nimi ten nejkrásnější den v roce – Štědrý den! Netěšil jsem se na něj pro nějaké dárky – ty jsem nikdy pod stromeček nedostával, ale těšil jsem se na Vánoce pro jejich krásnou náladu. Stromeček míval jsem sice jen malý a chudě vyzdobený, ale měl jsem vždy z něho větší radost než některé bohaté děti, které měly stromečky až do stropu. Stával na stole, zadělán pevně do starého železného moždíře, aby se nepřevalil. Kol doko-la visely na něm řetízky z barevných papírů, na větvích viselo cukroví zabalené v řasnatých papírkách a červená panenská jablíčka se rděla ve svěží zeleni. Na některých větvích byly připevněny různobarevné svíčky a nahoře svítila betlémská hvězda, vystřižená z pozlaceného papíru.

Ani nevíte, jakou jsem míval z toho skromně ozdobeného stromečku ohromnou radost.

Když bylo po skrovné štedrovečerní večeři, která se skládala z černé omáčky, připravené z perníku, sušených švestek, rozinek, mandlí, ořechů a sirupu, a z „černého kuby“, kterého jistě každý znáte (jsou to vařené krupky se sušenými houbami), rozsvítil tatínek na stromečku svíčky. V tu dobu obyčejně již také začínal obecní slouha vytrubovat po vsi vánoční koledu. Začínal vždy stejně u baráků dole pod pastouškou, a jakmile jsme my děti zaslechly první veselé zvuky trumpet,

vyběhly jsme ihned ven, abychom toho vytrubování dosyta užily od začátku až do konce. Od té chvíle, kdy se tichou vesničkou rozlétly první jásavé tóny vánoční koledy, začínaly teprve opravdu Vánoce. To sluhovo vytrubování bývalo nejkrásnější z celých vánočních svátků a všichni jsme se na to těšili již dlouho před Vánocemi. A já jsem někdy chodil za sluhou od prvního baráku až k poslednímu statku na druhém konci vesnice; ta koleda se mi vždy tak líbila, že jsem se jí nemohl nabažit. Za vytrubování dostával slouha všelijaké dárky, které sluhová ukládala do velké nůše, a bývalo jich někdy tolik, že musela několikrát odběhnout domů je uložit.

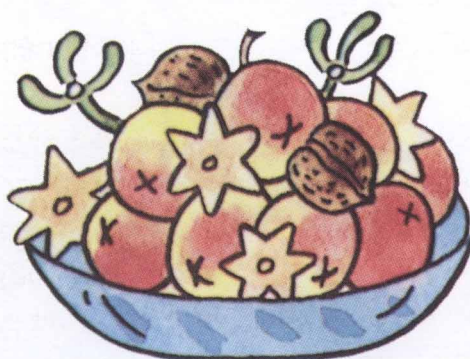
Na Štěpána, či jak se dříve říkávalo „na prostřední svátek“, od časného rána přebíhali po vsi sem tam od statku ke statku drobní koledníci. Z jednoho dvora zvučela sborem koleda:

*Strunka, strunka,
zelená se louka,
pásli tam dva pastýři,
jedli kaši z hrnka.*

A z jiného se ozývala známá:

*Koleda, koleda, Štěpáne,
co to neseš ve džbáně?*

Sotva doříkali a dostali jablka, ořechy, kousky vánoček i nějaký krejcar, honem zase spěchali jinam, aby toho co nejvíce sběhali. Někteří měli již tak nacpané uzlíky, že je sotva vlekli, a přece ještě chtěli i všechny kapsy naplnit všemi dary toho vzácného dne. Koledování bylo výsadou jen chudých dětí a některým bylo těch několik vykoledovaných mlsků to jediné, co o vánočních svátcích užily.

Narodil se Ježíšek

Narodil se Ježíšek,
koupíme mu kožíšek,
hodně dlouhý, chlupatý,
aby ho měl na paty.

(lidová)

Pásli ovce valaši

Pásli ovce valaši
při betlémském salaši.
Anděl se jim ukázal,
do Betléma jim kázal.

„Jděte, jděte, pospěšte,
Ježíška tam najdete.“
A on leží v jesličkách,
ovinutý v pleníčkách.

Marie ho kolíbá,
svatý Josef mu zpívá:
„Hajej, dadej, synu můj,
svatý Josef, pěstoun tvůj.“

Marie se starala,
kde by plének nabrala.
Šla, utrhla z růže květ,
ovinula celý svět.

(lidová)

Narodil se Kristus Pán

Narodil se Kristus Pán,
veselme se,
z růže kvítek vykvet nám,
radujme se.

Z života čistého,
z rodu královského,
nám, nám narodil se.

(lidová)

Nesem vám noviny

Nesem vám noviny, poslouchejte,
z betlémské krajiny, pozor dejte.
Slyšte je pilně a neomylně,
slyšte je pilně a neomylně,
rozjímejte.

(lidová)

Půjdem spolu do Betléma

Půjdem spolu do Betléma,
dujdaj, dujdaj, dujdajdá!

Ježíšku, panáčku,
já tě budu kolíbat,
Ježíšku, panáčku,
já tě budu kolíbat.

Začni, Kubo, na ty dudy:
dujdaj, dujdaj, dujdajdá!

A ty, Janku, na píšťalu:
dudli, tudli, dudlidá!

A ty, Mikši, na housličky:
fidli, tydli, fidlidá!

A ty, Vávro, na tu basu:
rumbrum, rumbrum, rumbrumdá!

(lidová)

Jak jsi krásné, Jezulátko

Jak jsi krásné, Jezulátko,
vprostřed bídy, nevinátko,
před tebou padáme,
dary své skládáme.

Já ti nesu dvě ovčičky,
by zahřály tvé nožičky.
Já zas trochu mlíčka,
by kvetla tvá líčka.

Já ti nesu veselého
beránka ze stáda svého.
S ním si můžeš hráti,
libě žertovati.

A co my ti chudí dáme,
darovati co nemáme.
My ti zazpíváme,
pěkně zadudáme.

Pastuškové mu zpívají,
zvuky dud se rozléhají.
Slavně dudy dují,
všichni prozpěvují.

(lidová)

Pohádka o narození Jezulátka

JOSEF LADA

Byla tuhá zima a mrzlo, až šindele na střeších praskaly. Lidé byli rádi, že sedí u teplých kamen, a kdo nemusil, ani nevytáhl ze stavení paty. A nad tichou krajinou jen krákaly hladové vrány.

Bylo už pozdě k večeru. Po umrzlé cestě spěchali dva lidé, aby ještě za světla došli do nejbližší vesnice a tam si vyprosili teplý koutek k přenocování. Tito dva lidé, milí přátelé, byli Josef pěstoun a Panna Maria. Chudobný oblek je sotva chránil před velkou zimou a všechn jejich majetek byl svázán v uzlíku, který nesl Josef pěstoun.

Když došli do vsi na návěs, zeptal se Josef staré babičky, kde bydlí starosta. Babička mu ukázala na největší statek a za malou chvíli už Josef prosil v útulně vyhřáté světnici starostu o sebemenší koutek k přespání. Starosta Barták byl dobrosrdečný člověk. Litoval, že už nemá ve stavení ani kousek prázdného místa, a nabídl Josefovi nocleh v teplém chlévě, který stál na konci vesnice. Josef starostovi radostně poděkoval a hned tam spěchal s Marií, aby si po namáhavé cestě odpočinuli pod střešou. Zanedlouho spala celá vesnička a jen starý ponocný Voříšek chodil po vsi a na velký roh vytruboval do nočního ticha hodiny. A když odtroubil dvanáctou a chtěl se jít také trochu ohřát do své milé chaloupky, spatřil pojednou nad horním koncem vesnice velikou záři. Rychle tam běžel, co mu jeho staré nohy stačily, aby se podíval, od čeho ta podivná záře pochází, a aby zbytečným troubením na poplach nebudil spící vesničku, kdyby to snad nebyl požár. Ale na konci vesnice za starostovou zahradou div na kolena ten starý dobrák neklesl, když tam doběhl a spatřil nad starostovým ovčincem velikou zářící hvězdu.

Ponocný byl známý čtenář a nejraději četl ve starých kronikách, v kterých bylo zapsáno, co se kde stalo a jaká proroctví se ještě mají vyplnit. A dobře věděl, že tato ohromná hvězda je znamením, že se narodil Ježíšek, celého světa vykupitel. A ta hvězda zářila teď nad obyčejným starým chlévem, který stál sám v polích na samém konci malé, chudé vesničky. Stará kolena se mu rozčilením roztrásla, ale přece měl ještě tolik síly, že se rychle obrátil a běžel zpět do vesnice, aby vzbudil obecního pastýře. Vzpomněl si na jedno staré proroctví v kronice, že má být Ježíškovo narození světu oznámeno zpěvy a pastýřským troubením. Ale jaké bylo jeho překvapení, když doběhl na návěs a uviděl obecního pastýře již oblečeného, jak se staví doprostřed zasněžené návsi, nasazuje troubu k ústům a počíná vytrubovat veselé koledy, jak nejkrásněji uměl!

Měsíc v úplňku překrásně svítil a radostné melodie se rozléhaly tichou zimní

nocí. „Co se stalo?“ ptala se překvapená vesnička a za malou chvíli už ze statků a z chaloupek sněhem zachumlaných vybíhali strýcové a tetičky a rozechvěným hlasem se pastýře vyptávali, co se to slavného přihodilo, „neb nikdá tak nedělal, aby v noci troubíval“!

A když pastýř vážným a slavnostním hlasem užaslým vesničanům zvěstoval, že se právě za vsí ve starostově starém chlévě narodilo Jezulátko, tu se všechny panímámy honem zase vracely do svých příbytků, aby narychlo sehnaly, co mají ve svých zásobách nejvzácnějšího, za dárek pro Ježíška.

Druhý den ráno celé proudy vesničanů putovaly za vesnici. Sám pan starosta v čele obecního výboru, pečlivě ustrojen do nedělních šatů, ubíral se vážným krokem k jesličkám, aby se Jezulátku poklonil. A za ním ostatní sousedé a sousedky, všichni ustrojeni do toho, co měli nejlepšího.

Dárků měli všichni plné náruče, nůše, košíčky, a ještě za sebou táhli různé věci na sáňkách, aby svatá rodina už žádnou nouzi netrpěla. A nikdo ani tíhu dárků necítil, jak se jim lehce šlo. Pan starý vybral soudek nejlepší medoviny a sám jej na rameně nese a spěchá, aby tam byl dříve než kmotr Vocilka, který přináší plnou lísku jitrniček.

Za ním běží učedník pekaře Vondry s plným košíkem ještě teplých rohlíků a housek a chechtá se vesele, kluk pačesatá, že předběhl Tonda Vackového „od topola“. „No jo, to je toho!“ omlouvá se Tonda, protože musí jít opatrně s plným džbánem husté smetany. Selka Strnadová snesla do nůše všechny zásoby vařiva, na sáňkách všecko sama přivezla a těší se, jak Marii překvapí pěkným máslem. A ještě takový bochník chleba přidala, že jejich Anička jej sotva unesla.

A jako vítr se žene švec Hotovička. Krásné zimní botičky teplé vybral a na talíři je přináší, aby přece bylo vidět, že zná nóbl způsoby. A ještě mnoho a mnoho lidí přicházelo, aby se Ježíškovi poklonili a pěknými dárky mu radost udělali.

Před jesličkami musel být klid a pořádek. Sám pan starosta s panem učitelem tam dávali pozor a všichni návštěvníci museli přicházet a odcházet v největším pořádku.

A každý s radostí poslechl. Ale když odjeli tři králové a jiné vzácné návštěvy, promluvil starosta k lidem. „A teď, prosím vás, lidičky, udělejte místo dětem. Ať se také ty maličké k jesličkám dostanou a s Jezulátkem se potěší!“

Zpočátku byly děti tiché jako pěny. S posvátnou úctou si prohlížely hezounké Jezulátko a neodvažovaly se skoro ani dýchat, ale Josef pěstoun je sám vyzval, aby se také trochu proskočily. A děti hned s radostí poslechly. Toník Zelenků udělal hned ve sněhu krásný kotrmelec, a když se tomu dal Ježíšek do smíchu, začala před jesličkami hned pořádná vztekanice. Kluci se počali koulovat a válet ve sněhu, až sníh vysoko kolem nich vyletoval. Vyváděli takové komedie, že se jim sám Josef pěstoun musil smát. Potom postavili před chlévem tak pořádného sněhuláka, že i zvědavá veverka musila z blízké březinky přiběhnout, aby se podívala, jaký je to divný pantáta. A když přišla k jesličkám stará žebračka Bartačka s kolovrátkem, aby aspoň Jezulátku zahrála, když nemá sama co do huby dát, daly se všechny děti kolem sněhuláka do tance. Když se děti tancem a skotačením unavily, se-

skupily se zase kolem jesliček. Tváře jim zrovna hořely a očka svítila radostí. Byla radost se na všechny podívat! Zvláště malá Hrušková se tak Ježíškovi zalíbila, že ji pojednou zatahal za rukáv. A to ji tak hned osmělilo, že vzala Jezulátko šetrně za ručičku, počala mu prstíkem jezdit po drobounké dlani a přitom říkala: „Vařila myška kašičku na zeleném rendlíčku!“

Když ostatní děti uviděly, že se to Ježíškovi líbí, začaly jedno přes druhé odříkávat všelijaké básničky, říkadla a písničky. Takový kluk jako řimbuk s vykulenýma očima, Frantík Bubeník, protlačil se až k jesličkám a spustil: „En, ten, týny, jsou rakatýny, jsou raka, buraka, enyky, benyky, buc, tys to všecko spuc!“ A ještě to ani nedoříkal, už spustil druhý kluk: „Rak leze z díry, vystrkuje kníry; haklice, bukvice, červená stolice, kopeček, lesejček, čtyři okna ven!“

Ale ani děvčátka se nedala zahanbit. Starostova Mařenka způsobně odříkala přání, které se naučila babičce k svátku. Děti se smály, až se ohýbaly, když vážně před Ježíškem spustila: „Drahá babičko!“ Aby to napravila, honem zase počala odříkávat násobilku sedmi a nespletla se, ačkoliv se sám Josef pěstoun smál, až mu z dobráckých očí slzy tekly.

K polednímu se děti rozutekly, ale sotva doma odložily lžíce, honem zase pospíchaly k jesličkám. Předtím však důkladně prohlédly svoje zásoby hraček a vybíraly z nich nejlepší kousky pro Ježíška. Neměly jich, chuděrky, mnoho a snad ani jediná z těch hraček nebyla celá, ale v očích dětí měly ty hračky cenu nad zlato! Přinášely a kladly je před jesličky s takovým radostným výrazem v rozzářených očích, jako by dávaly dary cennější, než byly dary tří králů. A byly mezi dárky i kulaté kaménky, ucha od hrnců, pestré střepiny, otlučené káči, harmoniky a jiné drahocenné věci.

Ale Josef pěstoun ukládal všechny ty dárky se šetrnou pozorností. Však také děti, i ty nejchudší, dávaly dobrý pozor, jak bude jejich hračka přijata, a tou upřímnou radostí se až zarděly, když uviděly, že jejich dárek je stejně pečlivě uložen jako hračky dětí bohatých sedláků. S vážnou tváří přijal Josef pěstoun pytlíček fízulí a spokojeně pokyvoval hlavou, když mu Pepík Jedličků šeptal, že v něm jsou jen samé pěkné straky, kanárci a slepičky! A starý ten dobrák až zaslzel, když viděl, že děti přinášejí dárky živé, s kterými by se byly jistě velmi těžce loučily, kdyby to nebyly dárky pro Ježíška. Tak mlynářův Karlík přinesl hezounkého strakatého králíčka i s budníkem a párek krásně vybarvených holubů purclíků. Ještě je Josef pěstoun ani neuložil a už mu zase Růženka Štěpánková podávala roztomilého beránka s červenou stužkou na kudrnatém krku a Helenka Chalupová k němu položila dřevěnou ovečku bez hlavy, aby prý se mu nestýskalo.

„Tohle budeme mít teď hospodářství,“ liboval si Josef pěstoun. „A staframente, i věrného hlídače do něho budeme mít! Tos měl dobrý nápad, Frantíku, Lojzíku, Toníku, nebo jak ti říkají!“ upřímně se zasmál, když z malých, zkřehlých ruček drobného kloučka bral malinké štěňátko s černou pusinkou. „Vono už taty nědy stětne!“ tajemně šeptal klouček Josefovi do ucha, aby to ostatní kluci neslyšeli. Josef pěstoun ho za to pohladil laskavě po hlavě a potom vyzval děti, aby se už rozešly domů, že již nastává večer a že mohou zítra zase přijít. „Počkejte, strýčku!“

zvolal vtom jeden kluk. „Tamhle sem běží ještě nějaká vánočka!“ Všichni se dali do smíchu a ohlédlí se ke vsi. A skutečně! Nějaká holčička ještě přinášela tak velikou vánočku, že ji za ní nebylo vidět.

„Děti, děti, jak jste hodné, že jste tak na Jezulátko pamatovaly!“ děkovali dětem Josef pěstoun s Pannou Marií, ale malý Vašík jim vesele a radostně odpovídal:

„I to nic není, strýčku! Dyť on nám Ježíšek za to bude od teďka každý rok hodně nadělovat!“

Jak Pepík a Mikeš slavili Vánoce

JOSEF LADA

Milé děti, jak se vždycky Pepík těšil na krásný Štědrý den! Nedostával sice žádné dárky od Ježíška, ale stromeček měl přece každé Vánoce. Byl ověšen řetězy, slepenými moukou z barevných papírových obalů z cikorie, několika kousky cukroví, a když se na něm rozsvítily svíčky, rděla se červená jablíčka jako malovaná. Pepík se nemohl na tu krásu ani dost vynadívát. A přece všechno hned opustil, jakmile uslyšel slouhu na dolejší návsi vytrubovat. Děti, to vám bývala krása! Byl už večer, v baráčkách, zachumlaných ve sněhu, už svítili a tam kdesi před jedním stál pastýř a do středovečerní noci vytruboval krásnou koledu. Děti vydržely za ním chodit celý večer, od baráčku k baráčku, od statku ke statku, až zvony volaly na krásnou půlnoční mši.

S tím sněhulákem se Pepík Mikešovi smál až do Vánoc. Ale potom přestal, protože mu nastaly jiné starosti. Starý kolář Kudrna mu asi týden před Vánocemi na návsi povídal, že Mikeš si dal u něho udělat pěkné sánky. Budou dlouhé a tak pohodlné, že si na ně mohou sednout tři kluci.

„Ty jistě chystá Mikeš pro mne jako dárek od Ježíška!“ pomyslí si Pepík a hned mu nastala starost, co dá Mikešovi pod stromeček. Cožpak Mikeš! Ten měl peněz dost, jak už víte, ve starém hrnku někde na půdě dobře uschovaném. Dostával dost peněz od pražských výletníků, kteří v létě kolem chodili a velice se divili, když je Mikeš zdvořile pozdravil. Ale lakomec Mikeš nebyl. Dal často Pepíkovi několik krejcarů, aby si koupil papír a barvičky k malování. Ale od Ježíška Pepík ještě nikdy nic nedostal, proto ho velice těšilo, že si na něj Mikeš vzpomněl.

Pepík dlouho přemýšlel, co dá Mikešovi k Ježíšku a co dá těm ostatním kamarádům, Pašíkovi a Bobešovi. Měl sice několik krejcarů ušetřených, ale za ty by toho pro tři kamarády mnoho nekoupil.

Dlouho nic moudrého nemohl vymyslet, až se konečně rozhodl, že jim dá všem třem dohromady udělat u koláře Kudrny koloběžku! Mikeš ji dostane pod stro-

meček, druhý den ji bude mít celý den ve svém chlívku Pašík jako vánoční dárek a třetí den Bobeš. Vozit se na ní prozatím nebudou, protože je všude plno sněhu, ale k tomu budou mít sánky, které Pepíkovi dá k Ježíšku Mikeš. Dobře si to Pepík vymyslel: „V zimě budeme jezdit na sánkách, v létě na koloběžce, a tak se budeme mít na čem vozit celý rok!“

Dal tedy u koláře udělat tu koloběžku. Ale těch několik krejcarů, co měl ušetřeno, nestačilo na zaplacení koloběžky, proto s kolářem Kudrnou udělali dobrý obchod: on udělá tu koloběžku a Pepík mu za ni pěkně namaluje jeho barák. A už měl po starosti.

Na Štědrý den přišel navštívit Pašíka kozel Bobeš. Měl na sobě starý slouhův burnus a kolem krku teplou šálu, aby nenastydl. Pašík se v chlívku myl a kartáčoval, a když ho Bobeš pochválil, že se dává na svátky do pořádku, odpověděl mu Pašík na vysvětlenou:

„I to já dělám kvůli Pepíkovi. On se dnes celý den postí a už je od toho až hrůza hubený. Ale zato prý uvidí v noci zlatá prasátka, jak běhají po stěně! A proto se dávám do pořádku, abych vypadal jako ta zlatá prasátka a abych se zítra Pepíkovi zase líbil.“

A tak konečně nastal ten dlouho očekávaný, krásný Štědrý večer! Hezký stromeček, vonící smrčím a pryskyřicí, stál už na stole, pevně zadělán do starého moždíře, aby se nepřevalil. Kolem dokola jej obepínaly řetězy z barevných papírů, na větvích viselo v řasnatých papírech zabalené cukroví a červená panenská jablíčka se rděla ve svěží zeleni. A nahoře svítila ze zlatého papíru vystřižená betlémská hvězda. Ani nevíte, milé děti, jakou měl Pepík z toho malého, skromně vyzdobeného stromečku ohromnou radost.

Když bylo po skrovné večeři, která se skládala z černé perníkové omáčky se švestkami, rozinkami a mandlemi a z „černého kuby“, kterého jistě každý dobře znáte (jsou to vařené krupky se sušenými houbami), rozsvítila babička na stromečku svíčky a vtom zrovna začal slouha troubit u prvního stavení na trumpetu vánoční koledu.

Pepík poslal Mikeše, aby se podíval, u kterého stavení slouha troubí, a než se Mikeš vrátil, ležela na stole pod stromečkem zbrusu nová koloběžka. Vykulil na ni oči a ptal se babičky, jestli je to pro Pepíka dárek od Ježíška. Ale babička mu povídala:

„To nadělil Ježíšek tobě, Mikeši, že jsi takový hodný a poslušný. Pepík nedostal nic!“

Mikeš se usmál pod vousy a povídal:

„Děkuji za tu pěknou koloběžku!“

A přitom se nějak lišácky na Pepíka podíval. Potom mu pošeptal do ucha.

„Pojď se podívat, co tobě Ježíšek nadělil!“

Pepík byl zvědav, kam ho to Mikeš vede, a nechápal, proč ho táhne na zasněženou zahrádku. Ale hned to pochopil, když ho Mikeš přivedl k malé jabluňce, pod kterou ležely krásné sánky.

„To je pro tebe dárek od Ježíška,“ povídal Mikeš, „a přeji ti, abys je ve zdraví

Jos. Lada
48

roztrhal!“ (Tohle slyšával Mikeš od Pepíkova tatínka, když odevzdával zákazníkovi nové boty a přál mu, aby je ve zdraví roztrhal.)

Pepík Mikešovi srdečně poděkoval a hned si u té jablůňky ujednali, že si budou oba dárky navzájem půjčovat, aby jich v zimě i v létě hodně užili.

Potom se ptal Pepík Mikeše, proč ty sánky dal na zahrádku pod jablůňku, a on nějak rozpačitě povídal:

„Nu, já jsem slyšel, že se dárky dávají pod stromeček, tak jsem ty sánky zatáhl sem na zahrádku pod jablůňku. Já jsem ještě nikdy vánoční stromek neviděl, já jsem nevěděl, že se dárky dávají pod stromeček z lesa přinesený!“

Pepík kocourka pochválil, že to dobře provedl, a táhl sánky do světnice, aby se Mikešovým dárkem pochlubil. Babička za to hodného kocourka pošimrala za ušima a řekla mu, že je nejhodnější kocourek z celých Hrusic.

Ale dlouho to ve světnici nevydrželi, protože už měli tisíc chutí sánky vyzkoušet. Pepík se teple oblékl, Mikeš si také natáhl rukavice a chutě vyvlekli sánky ze světnice ven. Pepík se chtěl také Pašíkovi se sánkami pochlubit, ale ten tlustý brach už chrupal po dobré večeři jako dudek a o světě už dávno nic nevěděl.

Vytáhli tedy sánky spojenými silami až na kopeček k Šobrovému statku. Tam se Pepík na ně posadil, Mikeš si vlezl za něj a frrr! – už ujížděli jako střela kolem Ševcového baráku dolů po cestě až k potoku. Byla krásná, hvězdnatá štědrovečerní noc. V dálce, někde až na druhém konci vesnice, vytruboval slouha pod okénky sněhem zapadlých chaloupek. A za to z každé té chaloupky přinesli slouhovi nějaký dárek, který od dárců s uctivým poděkováním vzal kozel Bobeš a pečlivě uložil do nůše. Byla to krásná, svatá noc vánoční...

JIRÍ ŽÁČEK

Chumelenice

Chumelí se,
sněží rovnou do knížky.
Honem, děti,
oblečte si kožíšky!

Chumelí se
z malé zimní přeháňky.
Honem, děti,
utíkejte pro sáňky!

Meluzína
hvízdá jako fujara.
Honem, děti,
obratte list do jara!

JIRÍ FALTUS

Chumelí se

Chumelí se, chumelí,
v sobotu i v neděli.

Chumelí se v noci, ve dne,
co je černé, rychle zbledne.

Chumelí se

Chumelí se, chumelí,
padá snížek bílý,
vyběhneme nahoru,
dole jsme za chvíli.

(lidová)

JITKA DOLEJŠOVÁ

Vánoce mám nejradši

Vánoce mám nejradši,
když jsme všichni spolu,
to se nikdo nemračí,
času máme horu.

Společně si hrajeme,
pak si povídáme,
máme čas si všichni říct,
že se rádi máme.

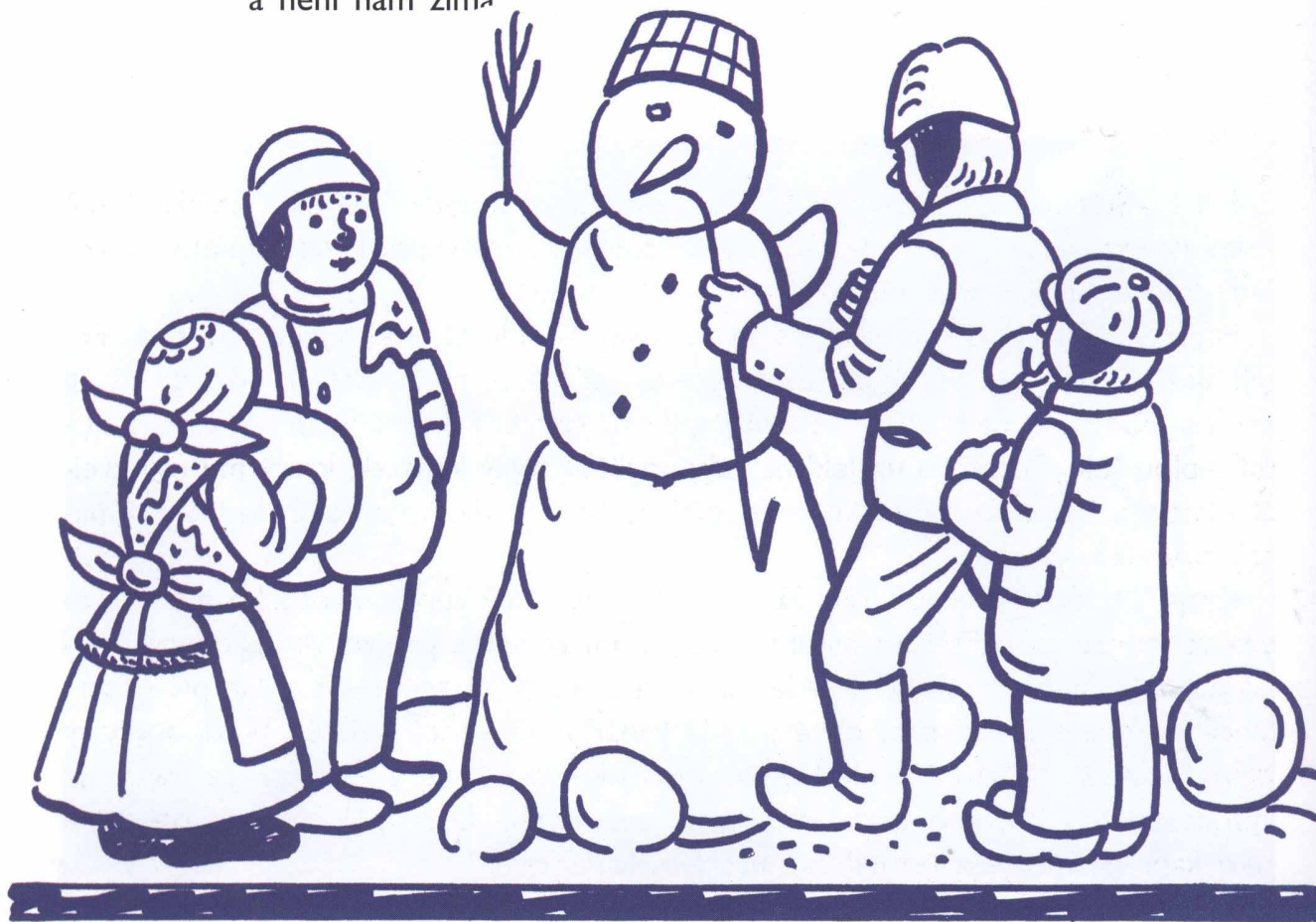
Vánoce mám nejradši,
to jsou pěkné svátky,
táta má čas na vláčky,
máma na pohádky.

Vánoce mám nejradši,
říkám vám to znovu,
to se nikdo nemračí
a jsme všichni spolu.

Společně teď jídáme
a pijeme kolu,
koledy si zpíváme
u jednoho stolu.

Kdybych já byl kouzelník,
pošeptal bych zlehýnka,
ať má na mě pořád čas
můj táta i maminka.

Jdeme spolu na výlet
– to je prostě prima,
za ruce se držíme
a není nám zima

Jak chodili po koledě

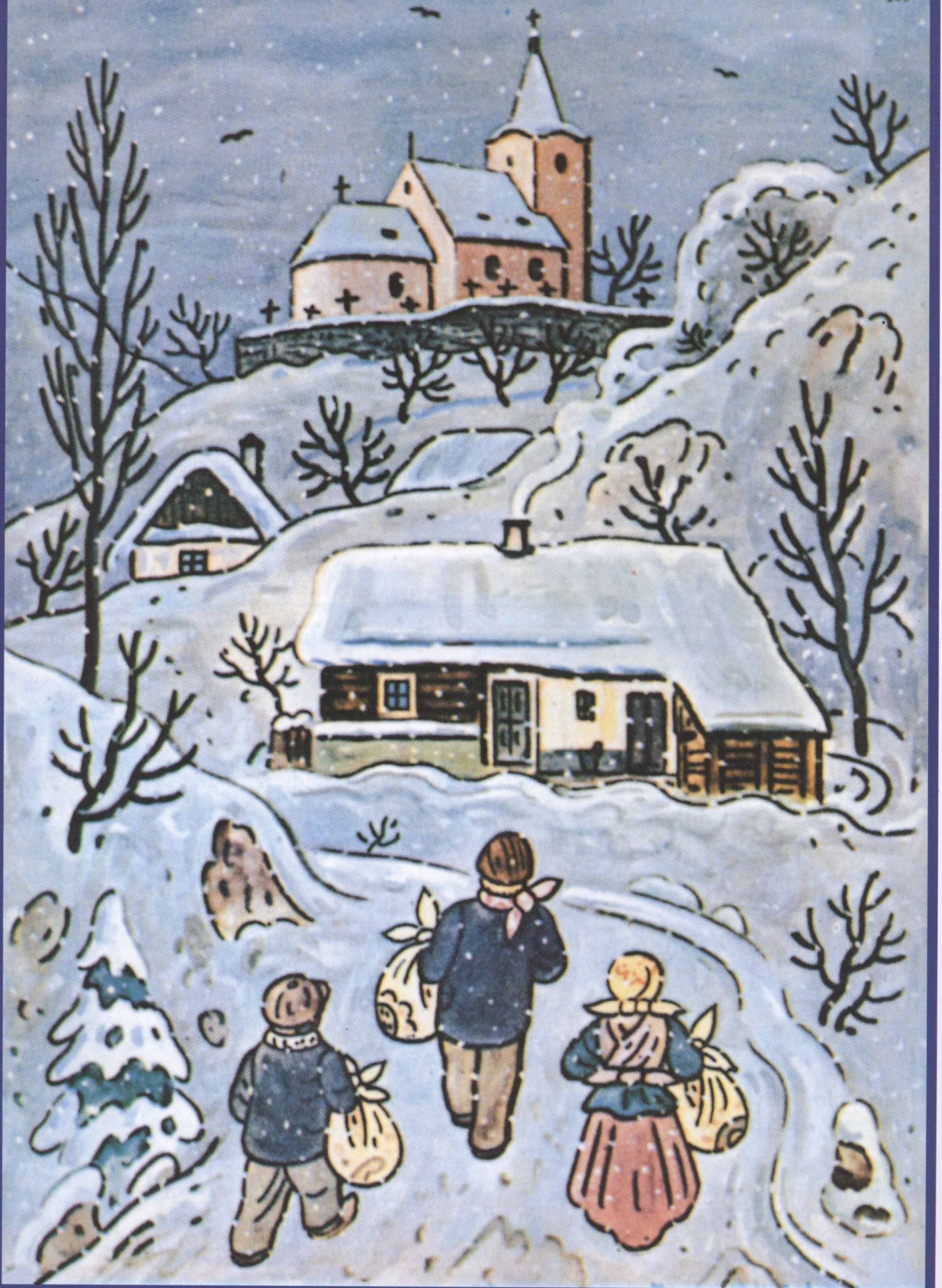
JOSEF LADA

Na sv. Štěpána, kdy venkovské děti chodí zpívat koledy, vzbudila babička časně ráno Pepíka a Mikeše. Zatřepala jimi a povídala: „Vstávejte, kluci, a jděte na koledu, ať vám to ostatní děti všechno nevykoledují!“

Pepík se ještě chvíli na peci líně protahoval, ale Mikeš hned vyskočil, a nežli Pepík slezl z pece, byl on skoro už oblečen. Nasadil se na tu koledu jako drvoštěp do lesa. Obul se, na hlavu si narazil Pepíkovu starou čepici a kolem krku si omotal teplou šálu. Potom si navlékl na sebe maličký teplý kabátek, který mu ušil krejčí Maťocha. A hned vám také, milé děti, musím povědět, jak si Mikeš ten kabátek zasloužil.

Krejčí Maťocha měl kanárka, který překrásně uměl zpívat. Proto ho měl Maťocha velmi rád a nechtěl ho nikomu prodat ani za velké peníze. A opatroval milého kanárka jako oko v hlavě. Ale letos na podzim, kozel ví, co dělal, při čištění klece počínal si nějak nešikovně a milý kanár mu z klece vyletěl! Nežli se starý Maťocha nadál, kanárek prolétl otevřeným oknem na zahradu a tam se usadil na vysoké hrušni. Maťocha zůstal chvíli jako zdřevěnělý. Ústa měl dokořán otevřená jako kapr na mostě a broulil za uprchlým kanárkem.

„Kruť kozo levou nohou!“ vyrazil konečně ze sebe a vyběhl i s klecí na zahra-

du. Tam ji postavil na zem a všelijak kanárka do ní lákal. Ale kanárek seděl na stromě jako přilepený a do klece se vrátit nechtěl. A starý krejčí Maťocha se rozčilením zrovna klepal. Vtom šli kolem dva kluci, pozorovali chvíli Maťochu, jak kanárkovi slibuje všechno možné, když se vrátí, a potom se mu nabídli, že vylezou na strom a že mu kanárka chytí.

„Tak jo, hoši,“ rozradoval se Maťocha, „a ten, který ho chytí, dostane ode mne zlatku!“ To byl tehdy ohromný peníz pro kluka, proto se nedivte, že jeden z nich hned začal šplhat na strom. Ale strom byl vysoký, a než se milý Tonda doškrábal k uprchlému kanárkovi, funěl a hekal jako lokomotiva. Kanárek si ho ani nevšiml, rozhlížel se dál po zahradě, ale když Tonda už po něm chvějící se rukou sahal, udělal kanárek fr! – a usedl si na druhou vysokou hrušeň!

Ted' zkusil štěstí zase druhý kluk, ale dopadlo to, milé děti, zrovna tak! Kanárek odlétl dále do zahrady a starý Maťocha už měl opravdu strach, aby mu jeho milovaný kanárek neodletěl někam hodně daleko, kde by ho třeba ani nenašel. Nakázal proto klukům, aby už na stromy nelezli, a ted' tu stáli všichni tři a kulili oči na strom; nevěděli co dál!

„Ten chudák jistě někde hlady zahyne!“ naříkal starý krejčí, protože dobře věděl, že se u nás kanárek na svobodě sám živit neumí. Už tam stálo okolo zahrady plno dětí a také Pepík s Mikešem tam spěchali, aby se podívali, co se to tam děje. A ještě jim to Marjánka Matysová ani nedopověděla, a už se Mikeš rychle vyzul z bot. Přeskočil plot, několika skoky doběhl k starému Maťochovi a pošepтал mu:

„Já vám ho chytnu, strejčku!“

„Tak jo, Mikeši! Sláva, to jsem rád, že jsi tu! Ty ho jistě chytneš!“ rozveselil se hned starý krejčí a radostí si mnul ruce, když viděl, jak Mikeš obratně a tiše jako duch leze na strom a plíží se ke kanárkovi.

Děti sotva rozčilením dýchaly, ale klid přece zachovaly, aby kanárka nepoplašily. Ještě kousek – ještě kousíček – ještě docela malinký kou– a chňap! Děti dole spustily ohromný válečný vítězný pokřik, kanárek sebou zděšeně zatřepal, ale nežli se mu strachy mohlo něco stát, už ho držel v hrsti krejčí Maťocha a šup s ním do klece a domů. Všichni volali Mikešovi slávu, ale ten se už zase skromně obouval, jako by se nic nestalo! A sotva se Mikeš obul, už tu byl zase krejčí Maťocha zpět a strkal udivenému Mikešovi zbrusu novou zlatku.

„Tu máš, Mikeši! Já jsem slíbil tomu, kdo mi kanárka chytne, zlatku. A protože já, starej voják, vždycky držím slovo, tak tady je ta zlatka!“

„I co vás to, strejčku, napadá? Zlatku za takovou hloupost!“ bránil se Mikeš. „Vždyť to netrvalo ani minutu!“ A když ho starý krejčí už prosil, aby si jen tu zlatku vzal, že mu ji s radostí dává, povídal mu Mikeš rozhodně: „Máte to marný, strejčku, já si tu zlatku nevezmu! Ale víte co? Ušijte mi na zimu takovej malej teplej kabátek!“

„Tak teda jo,“ svoloval radostně krejčí, „ušiju ti kabátek na všední den i na svátek. A ještě ti k tomu ušiju frak, abys ho měl, kdyby tě někam pozvali do bálu.“

A starý voják opravdu držel slovo a ušil Mikešovi takový hezoučký zimníček,

který se mu na tu dnešní koledu zrovna hodil. A teď vám, milé děti, mohu teprve vyprávět dál.

Když se Pepík a Mikeš oblekli, podala jim babička uzlíky, aby měli kam skládat koledu, a přála jim mnoho štěstí.

Na dvoře už čekal slouhův kozel Bobeš, který měl uzel, že by byl do něj svázal celou chalupu. Chtěli vzít s sebou také Pašíka, ale babička k tomu nesvolila, protože prý Pašík není zvyklý zimě a ještě prý by někde zmrzl. Pašík v chlívku huboval, proč nejsou Vánoce a koleda v létě, ale brzy se udobřil, když mu slíbili, že mu také něco dají z vykoledovaných dáreků.

A namířili si to hned k nejbližšímu statku. Šlo se jim to napadaným sněhem dost těžce, ale Pepík jako přední ostatním statečně cestičku prošlapoval. Za ním cupal maličký Mikeš a poslední v řadě šel Bobeš.

Bylo ještě šero, ale na návsi už se sem tam míhaly postavičky koledníků, jak přebíhali od statku do statku. A ze všech těch statků a chaloupek dýchala ještě taková milá vánoční nálada. Někde bylo vidět osvětlenými okny ozdobené stromčky, jinde za oknem jesličky a tam až někde u kostela zpívali sborem koledníci: „Strunka, strunka, zelená se louka, pásli tam dva pastýři, jedli kaši z hrnka!“

U Bubeníků bylo ještě zavřeno, ale v kuchyni už svítily. Koledníci se postavili za dveře a Pepík začal první: „Koleda, koleda, Štěpáne, co to neseš ve džbáně? Nesu, nesu koledu, upad jsem s ní na ledu. Psi se na mě sběhli, koledu mi snědli. Já jsem říkal: 'Fuj, fuj, fuj!' oni přece jedli!“

Potom zazpíval Mikeš slabým hláskem: „Já jsem malý koledníček, přišel jsem k vám pro troníček; troníček mi dejte, nic se mi nesmějte!“

A nakonec, potřásaje velkým uzlem, spustil hlubokým hlasem Bobeš: „Já jdu na koledu, nesu si pytel; kdo mi ho dá plnej, bude můj přítel; kdo mi ho dá půl, vezmu na něj hůl; kdo mi ho dá čtvrt, pošlu na něj smrt; kdo mi nedá nic, pošlu ještě víc!“

Sotva dozpívali, otevřely se dveře a v nich se objevila mladá panímáma. Ale hned zase zmizela a koledníci slyšeli, jak volá po celém stavení: „Táto, děti, dědečku, babičko a kde jste kdo, pojdte se podívat! To jsou přece koledníci!“

V malé chvíli byli obklopeni celou Bubeníkovou rodinou. I dědeček s babičkou z výměnku přiběhli, když ten smích na dvoře uslyšeli. A teď bylo teprve smíchu! Dědeček se smíchy až rozklepal, babička se musila zachytit plotu a děvečka Manča, opřena o zeď, už se ani smát nemohla. A všichni stejně chválili:

„No, tohle jsou přece koledníci! Takové nikdo ještě jakživ neviděl! To se podívejme: kluk, kocour a kozel!“

Ale přitom jim štědře nadělovali. Do kapes a do uzlů jim cpali vánočku, červená jablíčka, oříšky a také několik krejčárek zacinkalo! Když Bobeš uviděl, jak štědrou koledu jim přinášejí, tak se radostně rozčilil, že zapomněl po lidsku mluvit a zamečel po kozlovsku: „Mééé!“ Všichni se tomu dali znova do hlučného smíchu a panímáma Bubeníková na Bobeše zahrozila.

„Kdepak, Bobeši, to není všechno jen tvé! Snad také něco dopřeješ Pepíkovi a Mikešovi?“

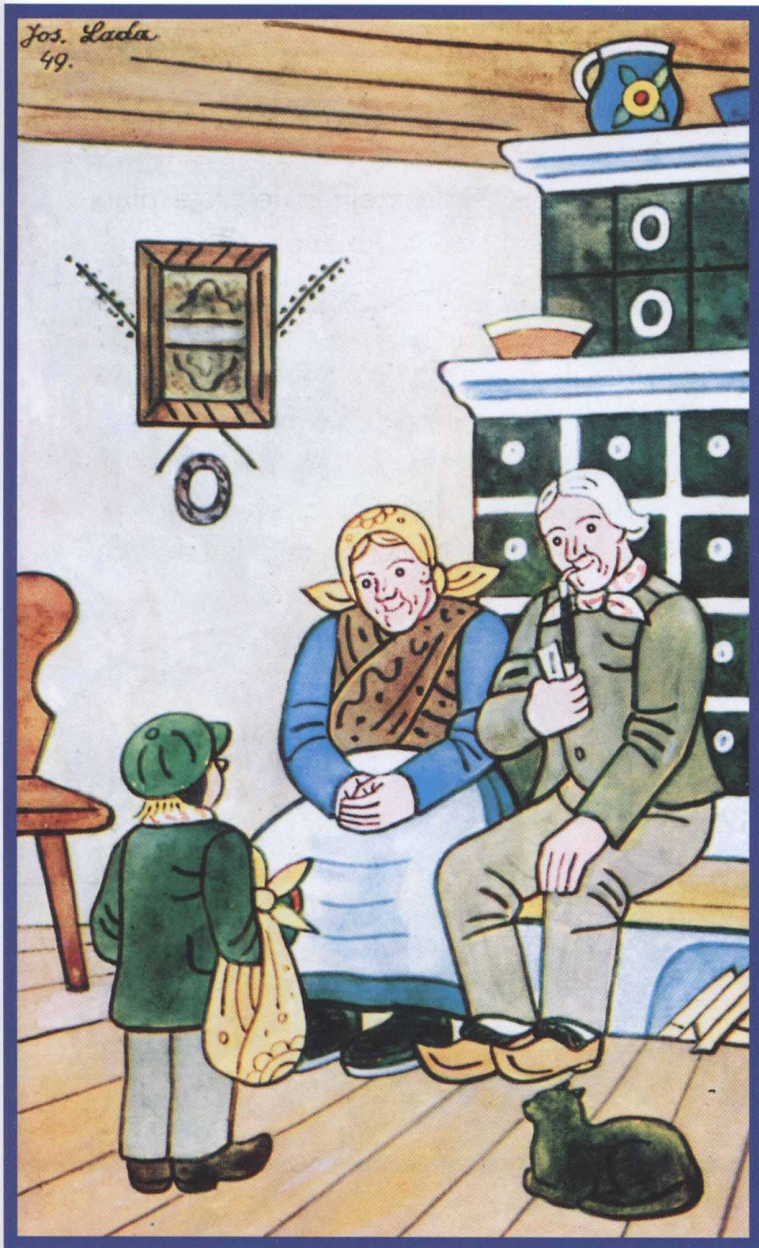

„I to víte, že jo, panímámo!“ omlouval se Bobeš. „To já jsem se jen tak z radosti zapomněl.“

Bohatě obdarovaní spěchali koledníci k dalšímu statku. Také tam bylo plno smíchu nad tou podivnou trojicí koledníků, ale koleda byla také tak bohatá jako u Bubeníků. Nu, a v dalších staveních to bylo, milé děti, všude stejné: nejdříve plno smíchu a potom hojná koleda. Od Strnadů Mikeš už uzel s koledou sotva táhl. Uzel byl už pomalu větší nežli on, tak mu jej Pepík pomáhal nést, aby se kocourek tuze neupachtil. Měl velkou radost z koledování a očka mu vesele svítila. Zato Bobeš si statečně vyšlapoval. Nic na to nedbal, že se mu šosy jeho dlouhého kabátu plouhají po sněhu, jen když měl uzel pořádně nacpaný. Pepík byl rád, že ostatní děti koledují na jiném konci vesnice a že jim rozpustilým škádlením nekáží veselou koledu. Psi jim také dali pokoj. Většina z nich už kocourka dobře znala a ostatní se báli kozla Bobeše. Jen Svobodů Labík měl kuráž Mikeše zatahat za ocásek, ale nevyplatilo se mu to! Bobeš ho nabral na rohy a hodil do tak hluboké závěje, že se Labík tamodtud sotva vyškrábal. A už jim dal pokoj!

A to vám už snad, milé děti, nemusím ani povídat, jak se vraceli domů z koledy s veselou. Zpívali si: „A koledníci jdou a koledu nesou!“ Babička už jim šla na proti, aby jim pomohla nést plné rance. Také slouha stál před pastouškou a vesele se chechtal, když viděl, jak ohromný uzel koledy Bobeš nese. Také Pašík měl ze svého podílu velkou radost a těšil se, že na velikonoční pomlázku bude snad také moci s nimi chodit. A všichni dohromady byli s první koledou velmi spokojeni.

Koleda, koleda, dědku...

Hej, dědečku, koleda,
dejte voříšek nebo dva;
nedáte-li voříšek,
vezmeme si kožíšek,
hodíme ho do louže,
von se vám tam zamaže,
hodíme tam kocoura,
von vám ho tam zacourá.

Dědečku, dědečku, koleda,
dejte voříšek nebo dva;
nedáte-li voříšek,
spálíme vám kožíšek,
dáme vám ho do pekárny,
von se vám tam na prach spálí,
dáme vám ho do pece,
von se vám tam upeče.

(lidová)

Běžela liška po ledu

Běžela liška po ledu,
ztratila klíček od medu.
Kdo ho má, ať ho dá,
ať se liška nehněvá.

Běžela liška k háji,
hoňte si ji, páni!
Já ji honit nebudu,
zmeškal bych já koledu.

(lidová)

Koleda, koleda, Štěpáne

Koleda, koleda, Štěpáne!
Co to neseš ve džbáně?
Nesu, nesu koledu,
upad jsem s ní na ledu,
psi se na mě sběhli,
koledu mi snědli.
Co mám smutný dělati,
musím jinou žebrati.
Koledu mi dejte,
jen se mi nesmějte!
Koledu mi dali,
přece se mi smáli.

(lidová)

My tři králové

My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví přejeme vám.
Štěstí, zdraví, dlouhá léta,
my jsme k vám přišli z daleka.
Z daleka je cesta naše,
do Betléma mysl naše.
– Co ty, černej, stojíš vzadu,
vystřkuješ na nás bradu.
– A já černej vystupuju
a Nový rok vám vinšuju.
– A my taky vystupujem
a Nový rok vám vinšujem.

(lidová)

Jos. Lada
55.

Jos. Lada
45

Kukátko

JOSEF KOŽÍŠEK

Bětuška si udělala kukátko. Sedla si k oknu a dýchala na tabuli. Sklo bylo pokryto ledovým povlakem, jako by je někdo poprášil moukou. Když Bětuška dýchala déle, ukázalo se na tabuli místečko jako dlaň, a to bylo Bětuščino kukátko. Bylo jím vidět do zahrádky před okny i na náves. Bětuška se nahnula ke kukátku a čekala, jaké obrázky uvidí.

Nejprve se ukázal Rousův Ořech. Válí se ve sněhu, vyskakuje a dovádí, až mu dlouhé uši poletují. Nakonec ho asi zebou tlapky a milý Ořech hopsá domů.

Potom se ukázal před kukátkem Jírův Toník. V zimníčku a ve veliké čepici jde po návsi. Sníh jej obletuje jako veliké hejno bílých motýlků. Některé vločky mu sedají na ramena, některé na čepici, některé se sypou na zem. A Toník jde a jde, jako by vedl celé stádo.

Potom přiletěla před kukátko pěnkava. Sedla si na laťku u zahrádky. Bylo jí vidět rudé hrdélko i světlé pruhy na křídlech. Po očku se dívala do okna. Když zapinkala, Bětuška slyšela, že volá na ni do kukátka: „Kuk, kuk!“ To se Bětušce líbilo nejvíce.

Mráz

PAVEL SULA

Rozběhl se mráz po vsi. Hledal, kde by koho pokoušel.

Na rybníčku se klouzaly děti. Jiné sáňkovaly na kopci. V uličce si kluci stavěli sněhuláka. Mráz je štípal do tváří. Ale děti se bavily dál, nic jim to nevadilo. Tvářičky jim pěkně zčervenaly a oči se vesele smály.

Mráz se hněval, že si z něho děti nic nedělají. Na dvoře viděl dědečka v kožíšku, jak štípe dříví. Mráz si povídá:

„Toho profoukám! Toho proštípu!“

Dědeček seká pařízek. Rozpřáhne se sekyrou, pařízek jen rupne a praská. Nová rána a za ní další bum! bum! bác! Až třísky lítají.

Mráz zajel dědečkovi pod kožíšek. Ale dědeček seká dál. Už má celou hromadu dříví. Až je mu z toho horko. Mráz zase nepořídil.

Babička vyšla ze stavení a povídá:

„Pojď, staroušku, zahřát se a posvačit, dost ses už nalopotil.“ A dědeček povídá:

„Kdo pařezy štípe, dvakrát se zahřeje. Jednou venku při práci a podruhé u kamen.“

MICHAL ČERNÍK

Doma

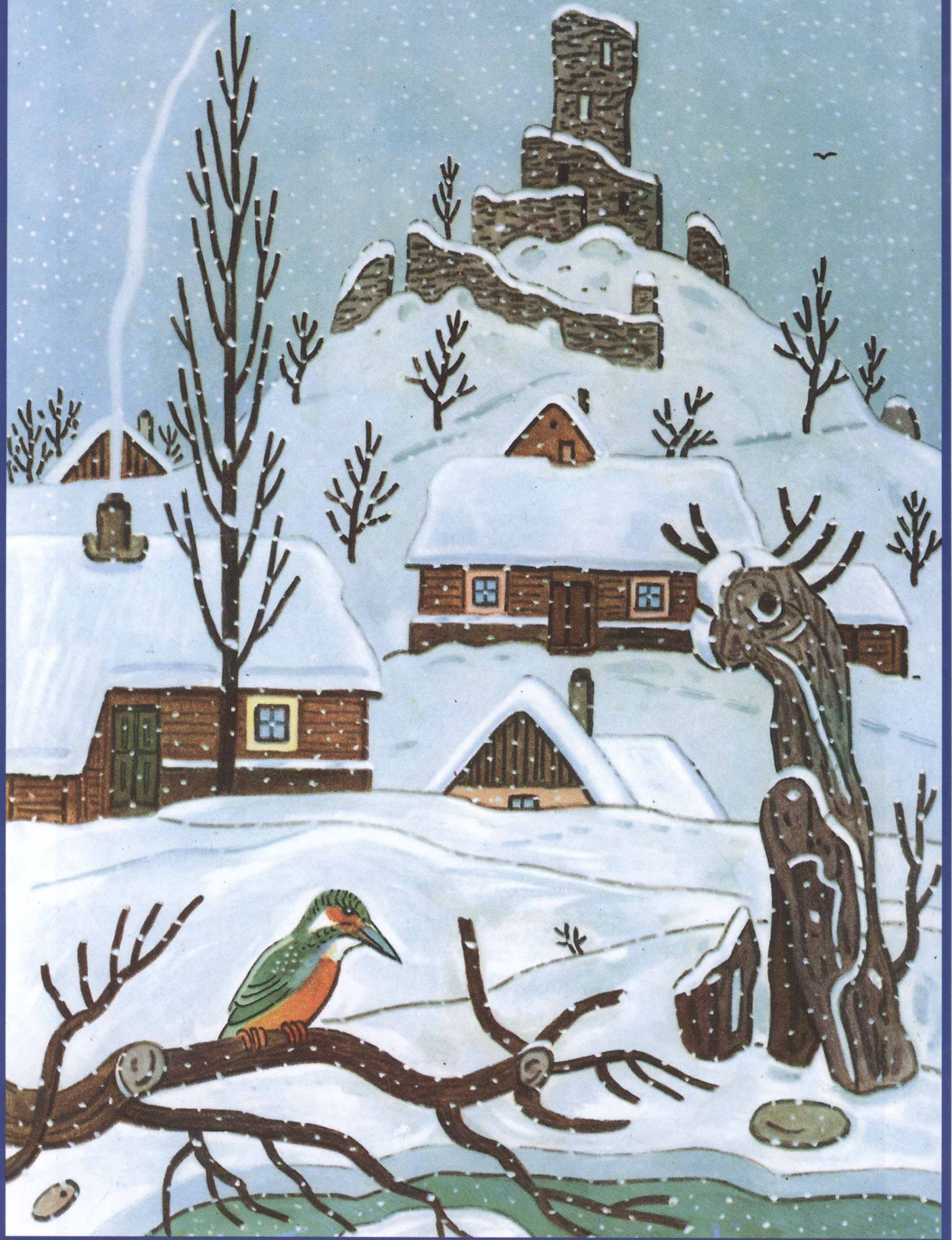
Koroptvička, zajíček a myška
mají svoje doma na polích,
i když je zima
a padá sníh.

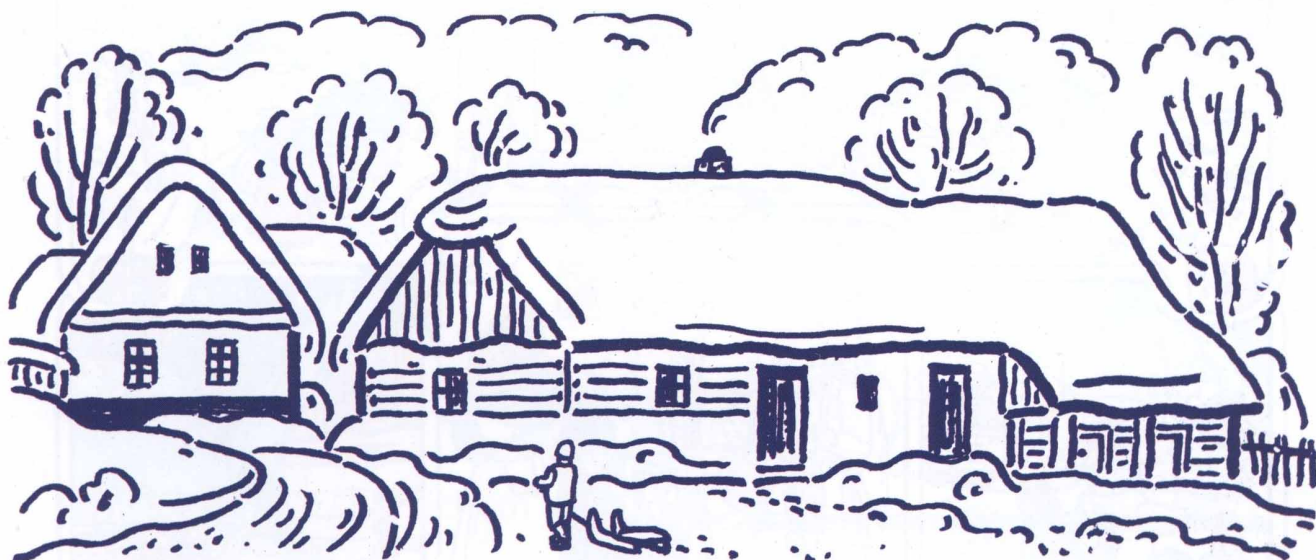
Všichni máme svoje doma.
Doma je tatínek a maminka.
Doma to voní
a hřejou kamínka.

Jos. Lada
48

Jos. Lada
55.

JAROSLAV SEIFERT

Písnička na konec

Vody se hnuly, praskl led,
kalný proud opřel se o kry.
Jdu sněhem, snad už naposled;
bořím se, sníh už je mokrý.

Sněženka ze tmy vyhlédla,
schoulena v ledové pěsti,
a ptala se, celá pobledlá,
smí-li v té zemi už kvéstí.

Ještě se schovej nakrátko,
ještě si, sněženko, zdřímni.
Až otevřeš své poupátko,
já skončím písničku zimní.

JOSEF LADA se narodil 17. prosince 1887 v Hrusicích,
zemřel 14. prosince 1957 v Praze.

Manželka Hana Ladová zemřela r. 1951.

Dcera Alena se narodila 29. prosince 1925 a zemřela r. 1992.

Dcera Eva se narodila 18. prosince 1928 a tragicky zemřela r. 1945.

Alena Ladová byla výtvarnicí, ilustrovala téměř sto dětských knížek.

Hrusice zasněžené tichem

Hrusice jsou patrně nejznámější českou vesnicí, ale na mapě je většinou nenajdete. Leží jedenáct kilometrů jihovýchodně od Říčana a Říčany jsou už jen kousek od Prahy. V Hrusicích se narodil Josef Lada. Staly se jeho domovem a celý život jej nikde jinde necítil než tady. On si tu vesničku a její kraj nosil v srdci, a když maloval, vstupovala mu do obrazů a obrázků jako vzpomínka, jako vyznání, jako poděkování. Maloval své dětství. Patří k němu i jeho rodná chalupa, hrusická náves se školou a hospodou a na návrší kostel, až vám připadá, že podoba českých vesnic se zrodila právě v Hrusicích.

Tu školu zde mají jako tenkrát, hospodu taky, jmenuje se U Sejků. Její stěny před lety pan Milostný pokreslil výjevy z Ladových obrázků: ponocný troubí půlnoc, vodník sedí na stavidle, kapela vyhrává na trubky a pozouny, jedou hasiči, babky a dědové se usmívají jako měsíček a voják Švejk prohlašuje, že to chce klid, zatímco kolem bouchají šrapnely. A Josef Lada ze zarámované fotografie na zdi svými laskavými očima pohlíží na ty, kteří si zde v sousedském poklidu popíjejí velkopopovického kozla.

Z návsi je to jen pár kroků ke kostelu. Stojí na mírném návrší už od poloviny třináctého století a je zasvěcený sv. Václavu. Najdete ho i v této knížce, Josef Lada mu vždycky udělo-

val čestné místo. Před kostelem roste lípa stará pět set let. Hned vedle ní si můžete prohlížet obrázkovou mapu Hrusic a objevovat tak místa zašlého světa Ladova dětství. Ladovu rodnou chalupu v Hrusicích nenajdete, zůstala už jen na obrázcích. Když se vydáte z návsi ulicí směrem do údolí, dívejte se pozorně. Na jednom domě spatříte cedulku s nápisem: Zde stál dům Josefa Lady. Za ním, jen o pár kroků níž v údolí, spatříte rybník. I on dotvářel Ladovo dětství. Pak se vydejte na opačný konec vsi k vile, kde Lada trávil svůj čas, když nebyl v Praze. Zde napsal Kocoura Mikeše. Dnes je tu památník Josefa Lady. Dvě statné lípy u vchodu do zahrady nesou jména Ladových dcer: Eva a Alena. Vila stojí na svahu, takže před sebou máte celý hrusický kraj s poli, lukami, lesy a kopci prostřený jako na svátečním stole.

Vprostřed jej roztíná dálnice z Prahy do Brna. A právě z dálnice je prý nejkrásnější pohled na Hrusice. Když budete mít štěstí a kraj přikryje sněhová nadílka, budou téměř stejně tak líbezné jako na Ladových obrázcích. Říkám téměř. Protože Ladovy obrázky jsou navíc zasněženy tichem vzpomínky a prozářeny světlem poezie. Hrusice patří Josefu Ladovi. Lada nám. Je procítěně český a je geniálně prostý jako lidová píseň.

Michal Černík

České Vánoce

JOSEFA LADY

*Výbor z díla
Josefa Lady*

*Obrázková knížka
pro děti od 4 let*

Uspořádal Michal Černík
Vazbu a grafickou úpravu
navrhl Karel Aubrecht
Vydalo nakladatelství BMSS START, s. r. o.
Praha 2005
5. nezměněné vydání
Výroba ERMAT Praha, s. r. o.
Tisk TAVA Graphical, s. r. o.